

CALITATEA VIETII ÎN SATUL ROMÂNESC INTERBELIC*

GHEORGHE SOCOL

Doctrina socială întemeiată de Dimitrie Gusti și Școala sociologică de la București, de faimă mondială, nu pot fi asimilate întru totul, fără a forța realitatea, sociologiei rurale. Nu este însă mai puțin adevărat că centrul de interes al acestei școli, cunoscută și sub numele de Școala monografică, a fost statul. Explicația acestei opțiuni stă în faptul că, în perioada în care s-a constituit și a activat această școală sociologică, cu o vigoare fără egal în analele disciplinei, perioada interbelică, statul, ca mod de viață umană, reprezenta realitatea ontologică fundamentală a societății românești. Cum profesorul Dimitrie Gusti și Școala monografică năzuiau spre înfăptuirea unei reforme radicale a societății noastre din acea vreme, era inevitabil ca obiectul către care să se îndrepte în mod covârșitor preocupările lor să fie lumea satului.

Statul nu era atunci doar forma de viață care grupa circa 80% din populația țării ci și partea ei cea mai rămasă în urmă în unele privințe: știință, asistență sanitară, amenajare edilitară ș.a. În același timp, în consens cu alte curente sociale de la noi — poporanism, sămănătorism, țărănism — doctrina gustiană atribuia statului nu doar merite istorice ci făcea din el protagonistul, cheia de boltă a reconstruirii în spirit modern a întregii societăți. "Țară de țărani, satul trebuie să rămână în toate felurile în miezul preocupărilor tuturor"¹. Împărtășind cu orientările ideologice menționate anterior convingerea că viitorul țării este de neconceput în absența ridicării satului, Școala sociologică de la București se diferențiază totuși de acestea datorită faptului că nu înclină spre exclusivismul rural și înțelege într-un mod mai cuprinzător chipul României pentru care pleda. Cu alte cuvinte, dezideratul perpetuării specificului rural al structurilor social-economice românești, implicat în formula caracterului eminentamente agrar al țării, nu se numără printre postulatele intangibile ale școlii Gusti. Dimpotrivă, constatând natura într-adevăr precumpănitor agrară și înapoiată a temeliilor social-economice ale societății românești din acea vreme, doctrina lui Dimitrie Gusti preconiza, odată cu modernizarea agriculturii și satului, și promovarea progresului în sensul cel mai larg al cuvântului, deci dezvoltarea industriei. Efectiv însă, Dimitrie Gusti și școala sa sociologică nu s-au angajat decât în opera de înnoire a satului, care nu ridica, între altele, după cum li se părea, problema, insolubilă atunci, a existenței unor considerabile disponibilități de capital.

* Studiile Școlii sociologice de la București, de o amploare fără echivalent în lume, au permis o bună cunoaștere a realității rurale din România interbelică. Tezaurul de cunoștințe acumulat prin campaniile monografice este și în prezent deosebit de util cercetării sociale. Paginile care urmează demonstrează în mod convingător această afirmație.

¹ Dimitrie Gusti, *Cunoaște și acțiune în serviciul națiunii*, II, p. 88.

Descinzând în sat, Gusti și colaboratorii săi nu se prezentau cu mâinile goale. Veneau aici cu o concepție sociologică originală bine articulată în care erau formulate idei clare și în general corecte despre societate, despre factorii care îi guvernează devenirea și despre valorile spre care trebuie să tindă o unitate socială, dacă vrea să asigure indivizilor care o compun înălțarea la rangul de personalități autentice. Structurată în jurul a patru cadre (cosmologic, biologic, istoric și psihologic) și a patru manifestări (economică, spirituală, juridică și politică), sociologia lui Gusti se dovedește pentru monografiștii ajunși în sat o paradigmă deosebit de eficace. Nimic din ceea ce conferă unei așezări rurale atributul de unitate socială autosuficientă nu era lăsat de-o parte, investigația monografică fundată pe sistemul sociologic gustian oferind, la încheierea ei, date complete despre geografia, istoria și caracteristicile psihosociale ale comunității studiate, despre munca și averea acesteia, despre valorile și creația spirituală locală, normele de drept după care se călăuzește ori modalitățile proprii de guvernare și de integrare în viața națiunii. Desfășurarea cercetării monografice sub auspiciile acestei teorii îi oferă șansa să evite, cel puțin principal, capcanele empirismului. Concomitent, prin confruntarea cu materia vie a realității sociale, conceptele și principiile sistemului sociologic gustian își probează și consolidează gradul de adecvare la obiect.

Cunoașterea satului ca fapt social trebuie, în concepția lui Gusti și a școlii sociologice întemeiate de el, să preceadă și să orienteze acțiunea și practica reformatoare. Instrumentul potrivit pentru realizarea acestui deziderat a fost echipa multidisciplinară, soluție ingenioasă și originală grație căreia putea fi luată în stăpânire o realitate atât de polimorfă cum era universul rural. Constituite din sociologi, psihologi, economiști, filologi, agronomi, veterinari, medici umani, geografi și alți specialiști, beneficiind adesea de concursul unor somități, echipele de monografiști au împânzit literalmente țara și, în mai puțin de două decenii, au ajuns să investigheze și să supună influenței lor modelatoare peste șase sute de state risipite în toate provinciile istorice ale României de atunci². Analele sociologiei mondiale nu înregistrează încă o altă cercetare care să o întrecă în ceea ce privește amploarea și profunzimea investigațiilor. Nici Franța, țara de origine a sociologiei, nici S.U.A., unde în special după al doilea război mondial cercetarea sociologică a cunoscut o deosebită ascensiune, nici Germania, cu pleiada ei de mari sociologi, și nici Anglia, țară cu vechi tradiții în studiile de teren, nu se pot mândri cu performanțe comparabile. Dacă ar fi și numai atât și tot am avea un motiv justificat să situăm Școala sociologică de la București între cele mai de seamă realizări ale geniului nostru național.

Satul care se înfățișa monografiștilor nu era identic nici de la o provincie la alta a țării și nici în interiorul aceleiași provincii. Chiar și în lăuntru său, dincolo de caracteristicile care țin de condiția sa de matrice a specificului etnic al poporului român, și care tocmai de aceea se repetă cu o constanță uimitoare, diferențele sar în ochi și impun să fie înregistrate. Suntem în anii următori desăvârșirii unității noastre naționale, de după marea reformă agrară și de avânt al capitalismului. Satul nu rămâne nici el în afara transformărilor structurale care se produc în această epocă. Consumul intern de produse agricole, exportul stimulează pe producător să se intereseze de cuceririle agrotehnicii și să

² Considerăm că activitatea la sate desfășurată după 1938 sub auspiciile Legii serviciului social poate fi în mod legitim anexată Școlii sociologice de la București. Într-adevăr, inițiatorul acestei legi a fost tot Dimitrie Gusti, modul de acțiune al echipierilor îl amintea pe al monografiștilor, cel mai adesea activitatea s-a desfășurat sub îndrumarea discipolilor profesorului Gusti.

caute să practice o agricultură mai productivă. Rezultate în această direcție existau desigur, dar obstacolele care stau în calea acestei tendințe fac ca ea să-și facă loc cu mare încetineală. Între acestea poate că cea mai reductabilă era fărâmițarea proprietății agricole, pe care o acuză toate satele și pe care monografiștii o consemnează. Lucrarea "60 de sate românești", care face un bilanț de etapă al activității echipierilor, subliniază ca pe un fapt cu totul negativ că circa 3/4 din exploatațiile agricole dețin, după statisticile vremii, până la 5 ha de teren arabil³. În ceea ce privește inventarul agricol, din aceeași publicație aflăm că la cele peste 11 000 de gospodării studiate de echipieri un plug revenea la 2,1 exploatații, o semănătoare la 75,2, o secerătoare la 48,4 iar o treierătoare la 117,2 exploatații⁴. Având asemenea premise, nu este de mirare că agricultura pe care o descriu rapoartele monografiștilor este uneori deprimantă. Astfel, echipa deplasată în satul Moiseni, situat într-o zonă puțin favorabilă din nord-estul țării, este drept, constată în rapoartele ei că țărani maramureșeni de aici practică o agricultură primitivă, că producțiile obținute sunt mici și nu satisfac nevoile de consum ale familiei. Traiul zilnic al săteanului este în relație directă cu sărăcia mijloacelor încât, continuă raportul, hrana lor se reduce la mălai, lapte împreună cu derivatele lui. Consumul de carne se rezumă la 2-3 găini și tradiționalul porc de Crăciun, pe care însă nu-l taie decât cei mai înstăriți. În sat nu există măcelărie și numai ocazional se taie vreo vacă sau un vițel din cauza fracturilor destul de dese sau fiindcă suferă de vreo maladie pe care nu sunt în stare s-o vindece⁵.

Cât despre agrotehnică, iată ce considerații întâlnim într-un alt raport, plecat de data aceasta din Dodești, județul Fălciu. "Agricultura ce se face este foarte primitivă. Nu se urmărește nici un asolament, nu se seamănă decât întâmplător în două arături; miriștile nu se întorc, bălegarul nu se folosește deloc, ci se aruncă tot... Vitele sunt prost îngrijite, adăposturile sunt mizerabile". Raportul continuă cu câteva referiri privitoare la înfățișarea satului, enunțând un diagnostic acuzator. "Gospodăriile au un aspect de paragină din cauză că multe n-au curtea împrejmuțată și pomii roditori lipsesc sau aceia care sunt nu sunt îngrijiți. Această situație se datorește în bună măsură cauzelor comune în această regiune: vieții înapoiate pe care o duc țărani, nepăsarea conducătorilor, criza prin care trece agricultura"⁶.

Sigur, imaginea dezolantă conturată din datele de mai sus nu poate fi extinsă la întreaga noastră agricultură din epoca interbelică. Dar, chiar dacă tabloul de ansamblu nu este lipsit de câteva tușe mai luminoase, realitatea rămâne cu mult sub cotele la care se afla agricultura din țările mai dezvoltate și în orice caz mai prejos de aspirațiile și posibilitățile noastre.

Astfel de date și considerații se găsesc din abundență în studiile și monografiile realizate și publicate sub egida Școlii sociologice de la București. Studiind satul în toată complexitatea lui, echipierii monografiști urmăreau și analizau populația și procesele demografice locale, viața economică, valorile spirituale și expresia acestora în obiceiuri și manifestările culturale locale, administrația și instituțiile specifice prin care se exercita aceasta. Înțelegând în mod judicios legăturile de condiționare dintre mediul natural și sat,

³ Anton Golopenția, Dr. D.C. Georgescu, *60 de sate românești*, II, p. 11.

⁴ *Idem*, p. 125.

⁵ Arhivele Statului, București, *Fundația Culturală Regală, Centrala*, dosar 22/1935, vol I, f. 38-39.

⁶ *Idem*, f. 385.

monografiștii înregistrau atent cadrul geografic al așezării pentru a determina în ce măsură unele particularități ale comunității cercetate își au aici explicația. Era urmărit, de asemenea, și trecutul istoric al localității, pe considerentul, fundamentat teoretic, că prezentul se află într-o legătură de continuitate mai mult sau mai puțin marcată cu ceea ce a existat mai înainte.

Satul reconstituit pe cale monografică trebuie, prin urmare, să fie un sat integral în a cărui imagine să se regăsească tot ceea ce contribuie la realizarea sa ca unitate socială autonomă, vie. Reconstituirea sa, în maniera prezentată succint mai sus, nu era produsul activității întâmplătoare, lipsite de coordonare, a monografiștilor sau a inspirației acestora, ci efectul transpunerii în viață a unor prescripții metodologice și teoretice solid articulate în sistemul sociologic al profesorului Gusti. Potrivit acestui sistem, societatea umană, inclusiv satul ca eșantion constitutiv al acesteia, este alcătuită dintr-un mănunchi de manifestări spirituale, economice, juridice și administrativ-politice, determinate de cauze sociale, istorice și psihice unele, naturale, biologice și cosmologice altele. Studiul unităților sociale trebuie să privească ansamblul acestor fapte, prin studii monografice directe⁷.

Ca summum, ca rezultată directă sau indirectă a tuturor componentelor funcționale ale sistemului social, calitatea vieții poate fi dedusă cu precizie, parțial sau în general, din orice demers teoretic având ca obiectiv descrierea stării ansamblului social sau a unor părți ale acestuia. Nimic mai firesc decât ca activitatea monografică desfășurată în cadrul Școlii sociologice de la București, care își fixează pragmatic ca obiectiv înregistrarea stării funcționale a tuturor manifestărilor vitale ale unei unități sociale, să se constituie *eo ipso* într-o diagnoză a calității vieții acelei comunități. După câte se pare, conceptul de calitate a vieții nu este folosit în mod explicit în lucrările realizate sub egida acestei școli. Ceea ce pot spune cu certitudine în momentul de față este că întâlnim în aceste lucrări termenul de standard de viață, care este folosit cu referire la condițiile de trai ale populației considerate: alimentație, condiții de locuit, stare igienico-sanitară⁸.

Dacă ar fi numai atât și tot ar fi destul de mult, dacă ne gândim că Școala sociologică al cărui mentor a fost Dimitrie Gusti a funcționat începând din deceniul al treilea al secolului nostru, deci cu aproape treizeci de ani înainte de a se fi lansat în S.U.A. conceptul și programele de calitate a vieții. De fapt însă n-a fost numai atât. Gândită pentru a efectua o investigație completă a unităților sociale, cercetarea monografică a depășit cu mult coordonatele propriu-zise ale standardului de viață permițând, într-adevăr, o imagine de ansamblu, coerentă a ceea ce mai târziu avea să poarte în literatura de specialitate denumirea de calitate a vieții. Cu toate că atât Dimitrie Gusti cât și discipolii săi nu-și puneau ca țel, atunci când mergeau pe teren, să stabilească ce calitate a vieții are comunitatea studiată, adevărul este că aceasta poate fi identificată în modul cel mai clar în cadrul monografiei sociologice cu care se încheia, sau trebuia să se încheie, cercetarea. De aceea, monografiile sociologice și celelalte lucrări de amploare realizate de Școala sociologică de la București pot servi ca documente ideale în vederea reconstituirii calității vieții comunităților de oameni la care se referă. Ca imagine a situației existente la un moment dat, ele pot servi de

⁷ Dimitrie Gusti, *Les bases scientifiques du Service Social*, în *La vie rural en Roumaine*, Bucharest, 1940.

⁸ V. între alții Sabin Manuilă, *Structure et évolution de la population rurale*, în Dimitrie Gusti ș.a., *La vie rurale en Roumanie*, Bucharest, 1940.

asemenea de reper pentru urmărirea schimbării sociale în general în decursul timpului, inclusiv în ceea ce privește calitatea vieții.

Pentru ilustrarea acestei afirmații, în cele ce urmează vom arăta, pe scurt, cum erau cercetate și cum se prezentau diferite componente ale calității vieții, la scară națională sau locală, în cadrul Școlii sociologice de la București.

Potrivit concepției sociologice gustiene despre cadre și manifestări, cunoașterea oricărui fragment al realității sociale în integralitatea lor impunea, între altele, studiul populației și al proceselor demografice care se petrec la nivelul respectivei comunități.

Din acest punct de vedere, în toată perioada în care și-a desfășurat activitatea Școala sociologică de la București fenomenul demografic cel mai relevant, pe ansamblu, a fost, așa cum se arată, în diferite lucrări, natalitatea mare, stabilizată spre sfârșitul deceniului al patrulea la valoarea de 31-32‰, cea mai ridicată din Europa. Pe diferitele provincii istorice ale țării indicele natalității cunoaște variații destul de sensibile, fiind cel mai ridicat în Basarabia și Moldova și cel mai coborât în Banat. Între cele două medii rezidențiale urban și rural existau, de asemenea, diferențe destul de importante, indicele natalității fiind mult mai mare la sat decât la oraș, ceea ce era de presupus. Pandantul negativ al natalității, mortalitatea, atinge valori de asemenea ridicate: 18-20‰ situându-se din acest punct de vedere tot pe primul loc în Europa. Și mai grav era că această valoare înaltă a indicelui se realiza în primul rând pe seama mortalității infantile care oscila în jurul cifrei de 20% din totalul noilor născuți. Bilanțul demografic general era totuși pozitiv, în final rezultând o creștere a populației prin care România se plasa din nou între primele țări din Europa.

În spatele sobrietății inexpressive a acestor cifre se află desigur o realitate socială tristă, identificată și judecată ca atare de cercetători, caracterizată prin asistență medicală precară și sărăcie, într-un cuvânt o calitate a vieții în suferință.

Analiza poate continua cu examinarea altor fenomene demografice și a unor procese sociale cu implicații asupra evoluției populației. Între acestea din urmă o mai mare atenție trebuie acordată, pe drept, procesului migrațional și celui al urbanizării care modificau comportamentul nupțial al generației tinere și, în același timp, micșorau nupțialitatea⁹.

Probleme ca cele menționate sunt analizate și la nivel local. Dimensiunile reduse ale unității sociale (o comună, câteva sate) permit de data aceasta o analiză mai aprofundată care ajunge până la nivelul familiei și indicarea exactă a cauzelor unor fenomene demografice: boli, tare ereditare, particularități ale cadrului natural și social local care influențează procesele demografice¹⁰. Rezultatul final este că și în cazul monografiei locale, ca și în cel al analizelor naționale, componenta demografică a calității vieții este bine reprezentată în cadrul cercetărilor Școlii sociologice de la București.

Cum este și firesc, baza economică a unităților sociale se bucura de o mare atenție din partea colaboratorilor școlii monografice. Și în acest caz concret este vorba de o prescripție metodologică a cărei rațiune trebuie căutată în sistemul sociologic gustian, potrivit căruia manifestările economice reprezintă una din cele patru părți constitutive ale socialului. Conformându-se acestei indicații, cercetătorii monografiști înregistrau pe teren și se străduiau să explice multiplele aspecte ale dimensiunii economice, de la unelte (tehnică), raporturi de proprietate și de muncă, forme de organizare a activității productive și până la

⁹ *Ibidem.*

¹⁰ H.H. Stahl. *Nerej. Un village d'une région archaïque*, vol. I, București, 1939; Anton Golopenția și Dr. D.C. Georgescu (coord.), *Op. cit.*

facilitățile de ordin financiar și de altă natură menite să contribuie la mai deplina punere în valoare a resurselor domeniului. Sunt de menționat, din acest punct de vedere, în primul rând, cercetările privind proprietatea agrară, starea și evoluția agriculturii românești după marea reformă din 1919-1922 și, ca o consecință, veniturile gospodăriei țărănești în perioada interbelică.

Reforma agrară de după primul război mondial a făcut ca România să treacă de la agricultura cu o puternică componentă latifundiară la agricultura de tip țărănesc. Înainte de război, în vechiul regat proprietățile de peste 500 ha. dețineau peste 38% din suprafața arabilă totală, și împreună cu exploatațile de peste 100 ha se ajungea la mai mult de 48%. Exproprierea în România de după război a peste 5,8 milioane hectare de pământ a răsturnat situația făcând ca, în 1930, gospodăriile țărănești de până la 10 ha. să dețină circa 60% din terenul arabil, iar împreună cu proprietățile de până la 50 ha., peste 82% din suprafața arabilă¹¹.

Dacă lichidarea latifundiilor a fost un act de dreptate socială în beneficiul maselor țărănești, pulverizarea proprietății agricole, care s-a accentuat continuu după reformă prin procesul natural de reîmpărțire a pământului, coroborată cu utilizarea unei tehnici arhaice a avut consecințe mai puțin favorabile pentru producția agricolă și evoluția civilizației rurale. România posedă terenuri în general fertile care permit practicarea unei agriculturi complexe, cu o varietate a culturilor care acoperă aproape toate produsele agricole din Europa. Condițiile pentru dezvoltarea șeptelului sunt cel puțin la fel de bune ca acelea din Elveția, Bavaria și Triol. Cu toate acestea, agricultura românească nu se situa în general la un nivel comparabil cu al țărilor mai dezvoltate. În consecință, constatau dezolații sociologice monografice, standardul de viață al țăranului este coborât, așa cum este și agricultura pe care o practică. Dacă din punct de vedere economic, respectiv al rentabilității, rezultatele agriculturii sunt totuși pozitive, social situația este nesatisfăcătoare, veniturile gospodăriei fiind prea mici pentru a asigura unei familii țărănești un standard de viață acceptabil. Sunt elocvente în acest sens bugetele familiilor țărănești, calculate cu ocazia campaniilor monografice. Ele arătau că venitul anual nu poate satisface exigențele standardului de viață actual. Pentru exploatațile mai mici de 3 ha, adică 52% dintre ele, acest standard de viață se reduce la asigurarea unei alimentații puțin pretențioase. Consumul acestor familii se realizează din surse proprii, la care se adaugă puține cumpărături de pe piață, aceste gospodării fiind în mare măsură autarhice.

Pentru a-și spori veniturile insuficiente, un procent însemnat de familii țărănești recurg la munca în afara exploatației proprii: la deal și la munte, activități forestiere, îndeosebi la câmpie, munca în dijmă sau ca zilier. Cu toate acestea, subalimentația este uneori inevitabilă în cazul exploatațiilor mici¹².

Așa cum rezultă din vasta lucrare "60 de sate românești", situația economică diferă de la provincie la provincie. Pe ansamblu, puterea economică a gospodăriei țărănești este mai bună în Banat, unde se practică o agricultură mai avansată, cu mai accentuate tendințe intensive decât în celelalte zone ale țării. Ca urmare, gradul de civilizație al satelor bănățene este mai înalt. Situația economică a gospodăriilor țărănești dobrogene care dispun, dintre

¹¹ Anton Golopenția și Dr. D.C. Georgescu (coord.), *Op. cit.*

¹² N. Cornățeano, *La situation de l'agriculture*, în Dimitrie Gusti ș.a., *La vie rurale en Roumanie*, Bucharest, 1940.

toate provinciile, în medie, de cele mai întinse suprafețe de teren arabil, dar care, în același timp, au venituri modeste, arată că pământul nu este totul și că mai importantă chiar este știința de a-l exploata intensiv cu ajutorul tehnicii agricole moderne¹³.

Un domeniu major al calității vieții, în special pentru colectivitățile în care nevoile materiale nu sunt încă pe deplin și adecvat satisfăcute, este acela al alimentației. Studiile întreprinse sub egida școlii monografice oferă un bogat material informativ în această problemă, care, în afara valorii sale de cunoaștere, poate în plus fi folosit pentru a urmări schimbările care s-au produs cu timpul și pentru a identifica tendințele ce se manifestă în acest domeniu. Cunoscând obiceiurile alimentare de la un moment dat ale unei populații și direcția în care a evoluat consumul alimentar, acțiunea de orientare și optimizare a alimentației poate fi mai bine îndrumată.

De remarcat că dacă pentru economia satului, pentru condițiile de locuit sau pentru starea sanitară pot fi folosite cu tot atâta îndreptățire și alte surse statistice ale vremii, în ceea ce privește alimentarea sătenilor informația oferită de cercetarea monografică nu are un concurent pe măsură. Pertinența acestor informații este rezultatul seriozității investigației, al cuprinderii teritoriale ample și al minuției observațiilor, atunci când este vorba de date care privesc o singură localitate.

La o privire sintetică, alimentația populației rurale din preajma celui de al doilea război mondial poate fi considerată, în general, ca suficientă cantitativ. În rația zilnică, proteinele și glucidele în special dețin o cotă-parte mai mare decât prevăd prescripțiile dietetice. Rația de grăsimi este, contrar opiniei curente, destul de modestă. Bineînțeles, între provincii există și în această privință diferențe notabile. Bunăoară în Transilvania și Banat, în oarecare măsură, ponderea lipidelor este ceva mai mare, iar în Basarabia consumul de proteine este mai redus. Numărul mediu de calorii pe zi și pe consumator se situează peste limita teoretică.

Din punct de vedere calitativ, alimentația populației rurale este, apreciată global, deficitară datorită consumului exagerat de alimente vegetale și în special al porumbului, ponderii reduse a alimentelor de origine animală și a celor proaspete, nerespectării riguroase a normelor igienico-sanitare, toate acestea în condițiile unei arte culinare care lăsa mult de dorit. În aceste condiții, sunt de înțeles consecințele nefavorabile ale regimului alimentar al țăranilor asupra stării de nutriție și sănătății. Neajunsurile regimului alimentar explică în parte frecvența bolilor acute și cronice gastro-intestinale la copii și respectiv la adulți.

Ca măsură pentru remedierea acestei situații se propunea orientarea exploatației țărănești în direcția unei structuri mai judicioase a culturilor, între care să se afle într-o proporție mai însemnată leguminoasele, dezvoltarea gospodăriei anexă de animale și mai ales o îndelungată și adecvată operă de educație pentru formarea unor deprinderi alimentare conform standardelor igienico-sanitare¹⁴.

Nu putem încheia demonstrația înainte de a evoca pe scurt un alt domeniu bine reprezentat în cadrul cercetărilor întreprinse de Școala sociologică de la București, de o deosebită relevanță în același timp pentru calitatea vieții: situația medico-sanitară a colectivității.

¹³ Anton Golopenția, Dr. D.C. Georgescu (coord.), *Op. cit.*

¹⁴ Dr. D.C. Georgescu, *L'alimentation de la population rurale*, în Dimitrie Gusti ș.a. *La vie rurale en Roumanie*, Bucharest, 1940.

Prezența constantă și importantă a personalului de specialitate în cadrul studiilor de teren a permis realizarea unei caracterizări exacte a stării de sănătate a populației cercetate, identificarea cauzelor care o determină. În general, starea de sănătate și mobilitatea destul de accentuată în rândul populației rurale din România sunt puternic influențate de astfel de factori sociali precum: alimentația, locuința, starea cultural-educativă, condițiile specifice de muncă și viață, rețeaua sanitară insuficientă.

Alimentația — deficitară destul de frecvent calitativ și cantitativ, așa cum am văzut mai sus — slăbește rezistența organismului față de boli și predispozează la tuberculoză și pelagră.

În privința condițiilor de locuit, statistica vremii arată că, din cele peste 3,8 milioane de locuințe rurale, 22% erau cu o cameră, 51% cu două camere și 27% cu trei camere și peste. Pentru sănătatea populației rurale, obiceiul de a se aduna întreaga familie într-o singură cameră, îndeosebi iarna, indiferent de mărimea locuinței, insuficiența aerisirii au consecințe dintre cele mai nefaste.

Sub raport cultural-educativ, fenomenul cel mai grav pentru lumea satului, cu tot progresul realizat în deceniile de după război, era numărul mare de analfabeți. Pe la 1940 știa să scrie și să citească 51% din populație, bărbații într-o proporție mai mare decât femeile. Sub această cifră se situau Oltenia (46,3%), Dobrogea (47,5%), Muntenia (48,8%) și Moldova și peste Crișana-Maramureș (54,9%), Transilvania (64,2%) și Banatul (68,5%).

Condițiile de viață și muncă acționau în direcția unei patologii specifice în special prin munca fizică dură și excesivă, iar uneori și repartizată neuniform, prin frecvența prezență a surselor de contaminare paludică și prin tentația unui exagerat consum de alcool.

Față de situația precară a stării de sănătate a populației rurale și a atâtor factori potențiali de morbiditate, mijloacele defensive opuse de rețeaua medico-sanitară erau destul de modeste. Astfel, în 1937 în mediul rural funcționau 191 de spitale mixte cu 5067 de paturi, respectiv un pat la circa 3000 de locuitori. Existau, de asemenea, 1261 de dispensare sătești. Pentru combaterea tuberculozei, acționau 66 de dispensare și erau rezervate 6700 de paturi. Față de necesități, numărul medicilor și al personalului mediu sanitar era subdimensionat¹⁵. Este deci clar că, în general vorbind, asigurarea medico-sanitară a populației rurale lăsa de dorit.

Momentul cognitiv, de radiografiere detaliată a stărilor sociale, economice, sanitare demografice etc. ale statului era însoțit de momentul acțional, practic, care avea ca scop să edifice, pornind de la datele existente, o realitate nouă cu parametri superiori de adecvare la trebuințele omului. Programul rural al lui Dimitrie Gusti și al școlii pe care a patronat-o nu se epuiza în spațiul iluminismului cultural. Depășindu-l, Dimitrie Gusti dorea să altoiască pe trunchiul arhaic viguros al statului ultimele cuceriri ale culturii și civilizației. Spre deosebire de utopia comunistă care propunea un proiect de remodelare în contradicție totală cu realitatea milenară a statului, reconstrucția gustiană a acestuia merge pe linia conservării valorilor sale fundamentale. În raport cu trecutul, proiectul comunist privind satul este demolator. Dezideratul gustian nu este anularea specificului rural, în ceea ce are acesta valoros, ci dezvoltarea lui organică.

¹⁵ Dr. G. Banu, *La politique médico-sociale dans la Roumanie rurale*, în Dimitrie Gusti ș.a., *La vie rurale en Roumanie*, Bucharest, 1940.-

Valorificarea cercetărilor realizate în cadrul școlii monografice din perspectiva calității vieții ar putea continua aducând în discuție și alte dimensiuni ale acesteia. Scopul nostru nu este însă să deducem până la capăt acest demers, respectiv să reconstituim integral calitatea vieții din România anilor '30 pe baza datelor oferite de cercetarea monografică, ca să arătăm că el e posibil. Având în vedere schimbările structurale care au intervenit în lumea satului în cei peste patruzeci de ani de comunism, care au alterat fizionomia acestuia, folosirea informațiilor oferite de Școala sociologică de la București pentru reconstituirea unui tablou veridic al calității vieții, al modului și stilului de viață rural tradițional ar avea nu doar o semnificație teoretică ci și una prospectivă. Cu alte cuvinte, ar putea sluji de îndreptar în opera complexă și dificilă de renaștere a satului, care se înfăptuiește în prezent.